

Nai Rogo Mai

Eratou taba toka oqo na manida liu ni Future Forest ko Masum Buksh, manidia ni NJV ko Greg Morris kei na vunivola tudei ni qoliqoli kei na veikau ko Inoke Wainiqolo ena kena mai dola na vale ni bucibucini e Namosi

Dabe e dua na vale ni bucibucini vou e Namosi

E a dolava na vale ni bucibucini mai Namosi ena i ka 29 ni Okosita, 2013 na vunivola tudei ni Minisitiri ka qarava na qoliqoli kei na veikau ko Inoke Wainiqolo

E a qaravi taumada e dua na veiqararavi vakavanua mai na koro ko Namosi ni bera ni qai soli na gauna kivei Wainiqolo me dolava na vale ni bucibucini oqo

E tukuna ko Wainiqolo ni kena dola vale ni bucibucini oqo, sa i vakatakilakila ni kena qaqaco vinaka tu na nodrautou cakacaka vata na matanitu, na Namosi Joint Venture (NJV), Future Forest Fiji kei ira na lewenivanua e Namosi kei Waidina.

Tomana ko Wainiqolo ka kaya ni vale ni bucibucini oqo e rawa me dua na sala ni veivakatorocaketaki talega kina NJV ena kena rawa me veivuke kina cakacaka ni vakacoko e qarava. E kaya ni sore ni kau era na bucini ena vale ni bucibucini oqo ena vakayagataka na NJV ena cakacaka ni vakacoko esa qarava tiko ena gauna oqo.

E a vakavinavinakataka talega ko Wainiqolo na tikina ko Namosi kei na komiti ka mata taki ira nai taukei ni qele e Namosi na Tikina Namosi Landowners Committee (TNLC) ena cau levu era vakaitavitaki ira kina ena i tuvatuva ni cakacaka oqo

E kaya ni sa na rawa me basika na kena tei tale eso na vunikau vou ka veivakananumi tiko ena kena taqomaki tiko na veika bula e tuvakavoliti keda ka dua talega na sala e semati ira vata nai tabagone kei ira na qase cake ena nodra tutaka na sasaga oqo

E dina ni vakailavotaka na vale ni bucibucini oqo na NJV, era na qarava vakatabakidua tiko na lewenivanua

Tukuna ko Wainiqolo ni kena sa dua oqo na vale ni bucibucini esa na rawa me vakavure bisnisi kina lewenivanua

E a vakayagataka e rauta ni \$40,000 na NJV kina kena dabe na vale ni bucibucini oqo

E vakavinavinakataka talega na vunivola tudei ni Minisitiri ka qarava na qoliqoli kei na veikau na Future Forest Fiji ena nodratou vakayaco vuli kina lewenivanua enai walewale ni kena qaravi na vale ni bucini tei oqo

Tukuna na manidia ni NJV ko Greg Morris ni sa vakanamata tu na kabani ena kena vakaqacacotaki na nona veiwekani kei ira na i taukei ni qele, kei na Future Forest Fiji – e dua na veiwekani ena rawa me vakilai raraba kina lewenivanua kei na kabani e rua.

Vakadeitaki na veiwekani

by NJV Country Manager, Greg Morris

E sa tomani tikoga na cakacaka.

E sa tomani tiko na cakacaka ni vakadidike ni qivaqiva mai na vanua vaka Waivaka ena dua ga na misini ni drili.

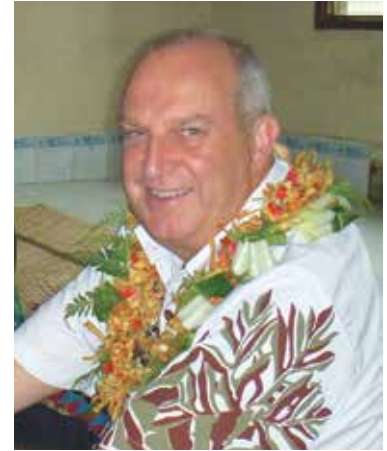
E sa koto ena i otioti ni vakatagedegede na cakacaka ni vakacoko e qaravi tiko ena gauna oqo. E dua na vakadidike erau qai qarava vata ga oqo na MRD kei na TNLC e vakatakila eso na vanua e rawa me keitou na vakavinakataka, vakabibi na kena tei eso na i tei ni kau matua. Oqo e dua na i vakaraitaki vinaka ni cakacakavata ka dau basika na ka vinaka. Edua talega na cavuikalawa levu sai koya na kena mai dola na vale ni bucibucini e Namosi ka sa rawa vata kei na vale ni bucibucini mai Naitavuni me rau vakarautaka na kau eso e gadrevi me baleta na cakacaka ni vakacoko, kei na veituvatuva eso era na taurivaka na kena lewenivanua.

E sa tomani tikoga na kena dikevi tiko na veikabula e tu vakavolita na veivanua ka sa koto na vakadidike ena gaunisala na mai Namosi ki Nabukavesi kei na vanua esa

vakatutu taki tiko me dabe kina na wavu ni vakavodo usana ni kabani. Na vakadidike oqo ena laki tiki ni ripote me baleta na kena dikevi na veikabula e wapoliti keda, me vaka esa vakarautaki tiko oqo ni bera ni laveti cake kina matanitu ena yabaki vou. Na ripote oqo ena vukea na matanitu ena nona vakatulewataka na keli ni vatu talei. Ia e dodonu me matata ni laiseni na SPL e solia vei keitou na dodonu me keitou qarava na neitou vakadidike kei na veicakacaka eso e umani kina ia e sega ni solia na galala me keitou keli vatu talei. Ena kerea na NJV na laiseni ni keli vatu talei kevaka ena gadreva vaka kina. Ena qai vakamatatataki taucoko tiko yani na veitikina oqori.

Eso na porokaramu ni veivuke kina lewenivanua esa qarava na NJV e vakamatatataki ena i lavelave oqo kau via vakavinavinakataki ira era vakaitavi kina ka vakauasivi na veitokoni levu ni matanitu kei na lewenivanua. Ena cakacaka vata vakaoqo ena rawa talega me tara cake e dua na lewenivanua vinaka.

Au via vakavinavinaki rau o Negishi

kei Sophia ena nodrau cau kina veivakatoroicaketaki oqo kau nuitaka ni na vuavuai vinaka na nodrau veisiga ni mataka.

Kevaka e dua e gadreva me taroga e dua na taro me baleta na i tuvatuva ni cakacaka oqo, sa tu na galala moni veitaratara kei iratou na neitou vakaillesilesi ka qaravi kemuni vakatabakidua na lewenivanua se vei au.

Vinaka
Greg

Ko Greg Morris kei ira na marama ni yavusa Naitavuni

Tarava - Na kena dabe na misini ni vakadewa wai mai Nasirotu

Esa vakacagau sara tiko na cakacaka me baleta na kena vakadrodroi na wai kina koro o Nasirotu. E solia na NJV kina tuvatuva ni cakacaka oqo e rauta ni \$20,000 na dola ka namaki me sa na dola tiko ena dua na gauna mai oqo

Esa dabe oti kina 52 na vale ena loma ni koro na paipo ni wai, ka so esa vakavinakataki ga na paipo esa koto oti kina. Nna 52 na vale oqo esa sivita nai wiliwili taumada e a dodonu me qaravi oya e 48.

Ena dua na bose keitou qai vakayacora oti tikoga oqo kei ira na lewenivanua oka kina na matabose ni wai e vakadeitaka ni sa totoka sara tiko na kena vakayagataki tiko na taqe ni wai ni koro

Nai vakatagedegede ka tarava sai koya na kena dabe edua na misini ni vakadewa wai me vakadeitaka taka tiko na nodra gunuva tiko na lewenivanua na wai e savasava ena veigauna.

Ena qarava na matabose ni wai na kena dikevi nai sau vakailavo ni tuvatuva oqo ka vakadewataka yani kivei ira na lewe ni koro

Na veivakatoroicaketaki oqo edua tale nai vakatakilakila vinaka ni veiwekani e koto ena maliwa ni lewenivanua, NJV kei na matanitu ena kena sagai na bula torocake.

Turagani Yavusa ko Nasirotu, Ratu Lasaro Sakuwai ena kena mai dola na vakadrodroi ni wai kina nona koro

Vukei ena \$100,000 na vuli torocake ena i karua ni wasewase ni vuli.

Eseta Naikaukacagi (Foundation Social Science, USP), Aminio Mataika Navanikoso (Geography/Earth Science USP), kei Selina Nariva (Foundation Social Science, USP) - E veivuke na NJV ena kena saumi na nodratoui curucuru ni vuli

E a cakacakataki na i vola kerekere taucoko ni kere veivuke vakailavo kina NJV me baleta nai karua ni wasewase ni vuli torocake ni 2013 ena vula o Okosita ka saumi rawa kina na nodrai curucuru ni vuli e lewe 80 na gonevuli mai Namosi kei na tikina ko Waidina.

E tiko nai sau vakailavo ni veivuke oqo kina \$100,000 me tomana yani na \$130,000 ea veivuke kina na kabani ena i matai ni wasewase ni vuli torocake ni 2013.

Tukuna na manidia ni NJV ko Greg Morris ni ratou marautaka vakalevu ni vuqa vei ira na gonevuli eratou a veivuke kina era a rawata na nodra veitarogi, ka ra sa vukei tale oqo me ra tomana na nodra vuli ena i karua ni wasewase ni vuli.

E vakadeitaka tale ko Morris ni veivuke ni kabani kina vuli, e dua tiko na gacagaca ni veiqaravi ena dau tutaka.

Tomana ka kaya ni ratou a cakacaka vakavoleka sara kei iratou na

vakaillesilesi mai na Minsitiri ni vuli, na komiti ka mata taki ira nai taukei ni qele kei na veitabana eso era oka ena veivuke oqo me baleta na kena dikevi na macala ni veitarogi, kei na kena vakaqacacotaki na porokaramu ni veivuke ni vuli me rawa ni vakadeitaka tiko na kena vakayagataki vinaka nai lavo e vakarautaki.

Tukuna o Morris ni vuli vinaka ena dolava na veikatuba eso ni cavuikalawa vei ira na vukei tiko ena porokaramu oqo ka rawa me drodrova sara yani na lewenivanua. E dei na NJV ni veivuke ni vuli kei na veigacagaca eso e vakarautaka kina porokaramu e qarava tiko sa i vakatakilakila ni veitokoni ni kabani kina lewenivanua kei na kena vakatoroicaketaki na vanua eratou qaravi cakacaka kina.

Ena loma ni 4 na yabaki sa oti esa vakayagataka kina na NJV e sivia ni \$800,000 me baleta na veivuke ni vuli.

E koto ena neitou website na www.njv.com.fj na veitikina eso e baleta na porokaramu keitou taurivaka me baleta na veivuke kina vuli

Moce Negishi

E a qarava na NJV edua na soqo ni veitalaci ena vula o Seviteba kivei Yoshimitsu Negishi e dua na dau ni vakadidike (geologist) .

E a mai cakacaka o Negishi kina NJV ena veiwekani vakacacacaka ka sema kina na kabani na Mitsubishi Materials Corporation mai Javani

E qarava vakalevu ko Negishi na nona cakacaka ena keba mai Waisoi kei Wainikatama ena loma ni 3 na yabaki sa oti ka na sega ni guilecavi vakarawarawa na veiwekani vinaka esa mai semata voli ena loma ni gauna oqori.

E solia tiko e dua nai loloma o Negishi kina mata mai na soqosoqo ni tubutubu kei na qasenivuli mai na koro o Narukunibua

Ni bera na nona biuvanua e a laki vakasobu i tatau o Negishi kina koro ko Namosi kei Naseuvou.

Erau a solia na nodrau

veivakalougataki na liuliu ni koro e rua ena i lakolako lesu nei Negishi, ka rau vakavinavinakataka vakalevu na cau levu esa biuta ena cakacaka e qaravi tiko mai kea

E a laki vulagi dokai talega o Negishi ena kena

mai sogo na vuli ni sere idini lalai ka vakayacori mai na koro ko Nasevou, ka solia vakatalega kina na 34 na sitivikiti kivei ira na lewe ni vuli.

Ena Jiune ni yabaki oqo e a laki vulagi dokai o Negishi kina nodra kumuni lavo nai soqosoqo ni tubutubu kei na qasenivuli mai na St. Peters Primary School ka vakayacori mai na koro o Narukunibua. E a laki solia kina o Negishi edua na cau vakailavo ena vukuna na vakaillesilesi ena NJV.

Esa mai vakavinavinakataka talega vakalevu o Negishi na veiwekani vinaka e mai lewena voli kei ira na

Negishi ena nonai tikotiko nai liuliu ni koro ko Namosi ni oti na nona laki tatau

Moce Sophia

E a veitalaci na NJV ena vula o Okotova kivei Sophia Narain e dua na vakaillesilesi ka veiqaravi ena tabana ka qarava na veikabula e tu vakavolivoliti keda.

E sa biuta na NJV ko Sophia me sa gole kivua na nona lewe ni vale ki Ositerelia. E dau taleitaki vakalevu nai vakarau ni veimaliwai kei nai vakarau ni cakacaka e dau tu vei Sophia.

E a vakacautaki Sophia na manidia ni NJV ko Greg Morris ena nona vakadeitaka tiko na veiwekani vinaka kei ira na lewenivanua kei na cakacaka e qarava ena vuku ni kabani.

Ena nona vosa ni vakavinavinaka ko Sophia, e kaya kina ni a taleitaka vakalevu na nona veiqaravi kina kabani kei na kena sa mai tubu na nonai tokani voleka kei ira na vakaillesilesi oka kina na lewenivanua.

E vakavinavinakataka ko Sophia na veitokoni kei na veivuke e sotakaya voli ena nona gauna ni cakacaka. E kaya ni loma ni 3 na yabaki e veiqaravi voli kina ena loma ni kabani na NJV, esa vuqa sara na ka e vulica kina ka sega ni veika ga e baketa na cakacaka e baleta sara ga

na veika e baleti koya. Ena veigauna vinaka se gauna dredre e raica ni ra veitauriliga volia ga na vakaillesilesi ka ra qarava vata na nodra cakacaka, e dua na tikina e kaya o Sophia ni marautaka sara vakalevu.

Ko Sophia ena uciwai na Waidina

Digitaki ko Biau me vakalesilesi gugumatua

E a soli kivei Vitorolina Biau Drau nai covi ni vakalesilesi vinaka taudua enai karua ni vula va ni yabaki oqo 2013 oya mai na Jiulai kina Seviteba

Edau kilai tuga ko Vitorolina ena yaca na Biau, ka a ciqoma nai cocovi mai vua na manidia ni NJV ko Greg Morris.

E a vakacautaka ko Ben Hastings nai liuliu ni vanua e cakacaka tiko kina ko Biau na cakacaka e qarava kei na nona veitokani vei ira na nonai tokani vakacacaka.

Tukuna ko Ben ni sa veiraurau vinaka saraga na nona mai digitaki ko Biau ena vuku ni vakatagedegede ni cakacaka e dau cakava voli ena nona gauna ni veiqaravi. Tukuna ko Ben ni dau i divi kei Biau na nona dau saga me qarava taucoko ga na cakacaka e tu me qaravi me vaka na kena vakarautaki na loga ni moce kei na nona dau bulia na keke totoka. E dau taleitaki vakalevu mai vei ira na vakalesilesi na veiqaravi nei Biau.

Tukuna ko Daphne Fong na manidia ni tabana e qarava na veika vakaivola ni marautaka vakalevu na cakacaka gumatua nei Biau.

E kaya ni ko Biau e dua na marama e dina, dau cakacaka ka solia vakatabakidua na nona dina kina veiqaravi ni kabani ena nona gauna ni cakacaka. E a tekivu ko Biau ena nona dau ni veivuke e vale ni kuro ka sa mai dua vei iratou na veiliutaki ena vanua oya. Tukuna ko Daphne ni

E taura tu oqo ko Biau na nona i covi mai na keba e Wainikatama

dau ciqoma na vakalelewa eso o Biau me vukei koya tiko ena nona laveta cake tikoga na vakatagedegede ni nona cakacaka. E vakabauta ko Daphne ni na vuqa vei ira na marama era veiqaravi ena kabani era sa na vuli sara vakalevu ka ra doka nai vakarau ni cakacaka nei Biau.

Tinia ko Daphne ni dau tutaka voli ga ko Biau nai vakarau ni vakacacaka e tutaka na Newcrest.

E cavutu mai na koro ko Waivaka ko Biau ka se tekivu cakacaka kina NJV ena yabaki 2008.

Veitokoni na NJV kina kumuni lavo ena koronivuli na Namosi Secondary

E solia tiko oqo na manidia ka qarava na veika vakaivola ena NJV ko Daphne Fong na cau ni kabani kivua na jeameni veivuke ni koronivuli ko Sipiriano Nagata (enai mawi) kei na qasenivuli liu ko Filomena Bulivakarua (enai matau)

E a solia na NJV e rauta ni \$5,000 kina basa ni koronivuli na Namosi Secondary ka vakayacori ena vula o Seviteba.

E a takete tiko na koronivuli me kumuna e \$20,000 ena kena cicivaki na koronivuli.

E a vakavinavinakataka ko Filomena Bulivakarua na qasenivuli liu na cau levu main a NJV, ka tukuna ni sa vakamawe na veitokoni ni NJV kina koronivuli.

Esa volia talega na NJV e dua na misini ni taba i vola kina Namosi Secondary, veivuke ena waiwai me yavala kina na generator ni koronivuli, veivuke ena kena ta e dua na tobu ni ika ni koronivuli ka solia talega ena yabaki sa oti e dua na Laptop kivua na gonevuli gugumatua taudua se na dux mai na Namosi Secondary School.

Na vulici ni sere idini lalai mai Waidina

E a qaravi mai na koro ko Naseuvou ena tikina ko Waidina e dua na vuli ni sere idini ka vakatokai na 2- stroke engine training ka veitokoni kina na NJV. Na vuli siga lima oqo e a qaravi mai na i ka 2 kina i ka 6 ni siga ni vula o Seviteba. Eratou a mai qarava na vuli oqo na tabana ni vuli mai Nadave.

Era a lewe 34 taucoko na lewe ni vuli ka vuqa vei ira era tabagone. Era a vulica nai lawalawa oqo na veika taucoko e gadrevi e baleta na idini ka kena mataqali na 2-stroke engine.

Era a vulica talega na lewe 34 oqo nai walewale ni sere idini kei nai vakarau e taurivaki ena kena maroroi tiko kina nai idini vakaoqo.

E a basika mai na vakanananu ni kena qaravi na vuli oqo ena nona veisiko voli na vakaillesilesi mai na NJV ka veiqaravi vakatabakidua kina lewenivanua e na loma ni

tikina o Waidina.

E a veitalanoa voli na vakaillesilesi ena nona vakatarogi ira na lewenivanua se mataqali vuli vakacava era na gadreva me ra na taurivaka me veiganiti kei na nodra tuvakavanua.

E a vakavinavinakataka ko Ratu Leone nai liuliu ni yavusa o Naitavuni na veitokoni ni kabani na NJV kina porokaramu oqo kei iratou na tabana ni vuli mai Nadave ena nodratou mai qarava na vuli. E a vakavinavinakataka talega o Ratu Leone na nodra tiko vakalewelevu na lewe ni vuli kei ira na marama ena nodra veitokoni ena vuli siga lima oqo.

Tukuna ko Ratu Leone ni ra sa vulica rawa na veika e baleta na mataqali idini vakaoqo mai vei ira na kena dau ena noda vanua ka sa na veivuke sara vakalevu vei ira, esa na rawa talega mera na sereka ka vakavinakataka tikoga vakai ira na mataqali idini vakaoqo ena loma ni tikina.

Oqo ko ira na lewe ni vuli ni sere i idini mai Nasevou

E solia tiko ko Greg nai matai ni sausaumi kivei Pio Kelekeleivalu ena vuku ni vale ni bucibucini e Naitavuni

Ciqoma na vale ni bucibucini mai Naitavuni nai sevu ni veisaumi

E dua na gauna marautaki kina NJV kei na Yavusa Naitavuni ena nona sa solia na manidia ko Greg Morris e dua na jeke \$1,000 kivua na i liuliu ni vale ni bucibucini e Naitavuni ko Pio Kelekeleivalu me sau ni 400 nai tei ni kau.

Na veisaumi oqo ka yaco enai ka 8 ni Seviteba e baleta nai matai ni

wasewase ni kau vakabibi na Vesi me vaka na gagadre ni NJV.

E a dola na vale ni bucibucini mai Naitavuni ena Me ni yabaki oqo, ka dola ena Okosita na kena mai Namosi. Na vale ni bucibucini e rua oqo era qarava vakatabakidua na lewenivanua.

Nai Rogo Mai

Nai Rogo Mai NJV is published by the Namosi Joint Venture, PO Box 14862, Suva. For enquiries please contact 7738 890